

การดำเนินการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้วัสดุเศษหินอันเกิดจากกระบวนการผลิตครกหินเพื่อการส่งเสริม
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิด
ประโยชน์สูงสุดกรณีศึกษาชุมชนบ้านไร่ศิลาทอง ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปาง

จากรายงานการศึกษาพื้นที่ชุมชนหมู่ 10 บ้านไร่ศิลาทอง ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง ของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง ในช่วงเดือน
พฤษภาคม 2552 ที่ผ่านมาพบว่า บ้านไร่ศิลาทองนี้เป็นหมู่บ้านหนึ่งเดียวในตำบลพิชัย และจังหวัด
ลำปางที่มีชื่อเสียงในเรื่องของ “การเจาะครกหิน” โดยกว่าร้อยละ 90 หลังคาเรือน ที่มีการประกอบ
อาชีพนี้อย่างจริงจัง อาชีพการเจาะครกหินนี้จึงเป็นจึงเป็นรายได้หลักของชุมชนโดยรวม และเป็นสิ่งที่
คนในชุมชนมีความรู้และทักษะในการเจาะครกหินมาก ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดแข็งของคนในชุมชนซึ่งควรมี
การนำจุดแข็งนี้ไปพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเจาะหินต่อไปอย่างยั่งยืน

ในกระบวนการผลิตครกหินนั้นจะมีเศษหินอันเกิดจากการผลิตเป็นจำนวนมากในทุกหลังคา
เรือนที่ทำอาชีพนี้ โดยทางสาขาศิลปะการออกแบบหัตถอุตสาหกรรมได้มีความตระหนักและมองเห็น
แนวโน้มของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอดจากหินครกโดยอาศัยทักษะเชิงช่างในการเจาะครกหินที่คน
ในชุมชนมีอยู่แล้วเป็นทุนเดิม

แม้ว่าชุมชนบ้านไร่ศิลาทองจะมีจุดแข็งดังความข้างต้น แต่จากการศึกษาชุมชนบ้านไร่ศิลา
ทอง ต.พิชัย อ.เมือง จ.ลำปางพบว่ามีสภาพปัญหาที่สำคัญที่เกี่ยวข้องทางด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหา
เรื่องหนี้สินของคนในชุมชนทั้งในระบบและนอกระบบ ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่สำคัญและต้องได้รับ
การแก้ไขอย่างยั่งยืน แนวทางประการหนึ่งอันสอดคล้องกับเหตุผลข้างต้น คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์
ใหม่จากหินที่ใช้ทำครก โดยมุ่งประเด็นหลักไปที่เศษหินจากผลิตครกหินซึ่งในแต่ละหลังคาเรือนที่มีการ
เจาะหินครกนั้นจะพบเศษหินเป็นจำนวนมาก โดยไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงของการชุบชีวิตเศษ
วัสดุให้เกิดคุณค่าและมูลค่าแต่อย่างใด

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างคุ้มค่าและเป็นประโยชน์กับมนุษย์สูงสุด การพัฒนา
และออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษหินนี้ จะเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนทำเป็นอาชีพควบคู่ไปกับอาชีพ
การเจาะครกหินเพื่อให้เกิดรายได้ที่เป็นส่วนได้ส่วนเสริมซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดการแก้ไขปัญหา
เรื่องหนี้สินเป็นไปอย่างเหมาะสม สามารถสร้างความมั่นคงและความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนต่อไป
ได้ในอนาคต

ในอดีตที่ผ่านมา ชาวบ้านเคยแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นจากการเจาะหิน ได้แก่ กบ เข็ด
(อุปกรณ์ตกแต่งสวนในบ้าน) ที่วางสบู่ และผลิตภัณฑ์อื่นๆ เป็นต้น เมื่อชาวทำขึ้นได้แต่ไม่เป็นที่
ต้องการของตลาด กล่าวคือไม่มีตลาดรองรับชื่อผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านสร้างขึ้น ประเด็นนี้แสดงให้เห็น
ชัดเจนว่าชาวบ้านขาดโอกาสทางเครือข่ายสนับสนุน ผลักดัน รูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ติดอยู่ในท้องตลาด
รับซื้อทั่วไป และการให้การช่วยเหลือด้านข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มของผลิตภัณฑ์

ประเด็นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ คือ ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจบางประการในเรื่องของ “ศิลปะและการออกแบบผลิตภัณฑ์” ต่อการทำให้มีความโดดเด่นทางเอกลักษณ์ ความเป็นเอกลักษณ์ที่ดี และมีคุณค่าเชิงความงาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องมีก่อนการผลิตสินค้าเข้าสู่ตลาดเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจที่ดี นอกจากนี้ อาจเกิดจากปัจจัยอีกหนึ่งอย่างคือ การไม่มีตราสินค้า ฉลาก และบรรจุภัณฑ์ที่ช่วยในการส่งเสริมการขายและความน่าเชื่อถือของสินค้า หรืออาจมี แต่สิ่งเหล่านั้นไม่ได้ช่วยส่งเสริมให้เกิดความน่าสนใจและจูงใจในการซื้อเนื่องจากด้อยประสิทธิภาพ

ถึงแม้จะมีบุคลากรเข้ามาศึกษาและแนะนำวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหินครกให้กับชาวบ้านจริง แต่ไม่ได้มองหาโอกาสทางการตลาดที่จะสามารถรองรับผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านได้อย่างเป็นที่ยั่งยืนทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน สุดท้ายการพัฒนานั้นๆ ก็เกิดความล้มเหลว(การพัฒนาไม่ต่อเนื่อง) ผลของการพัฒนาที่ล้มเหลวชาวบ้านก็ละทิ้งสิ่งต่างๆ เหล่านั้นไป

อีกประการหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นจากหินเจาะครกนั้น มีรูปแบบที่ค่อนข้างที่จะใช้ระยะเวลายาวนานในการแกะสลักหิน เนื่องจากมีรายละเอียดของงานที่เพิ่มมากขึ้น และคุณลักษณะของหินที่นำมาแปรรูป เป็นหินที่มีความแข็งแรงไม่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้น เนื่องด้วยขนาดที่รูปแบบผลิตภัณฑ์นั้นเล็กกว่าครก หากเจาะแล้วเกิดแตกขึ้นมาแสดงว่าผลิตภัณฑ์นั้นสูญค่าโดยทันที เมื่อเทียบกับหินทรายที่คนนิยมนำมาเจาะแกะสลักได้ดีกว่าหินที่ชาวบ้านนำมาเจาะครก ด้วยเหตุผลดังกล่าว ชาวบ้านจึงไม่นิยมแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหินครกที่ไม่คุ้มค่ากว่าการเจาะครกหิน แม้จะมีตลาดรองรับสินค้าก็ตาม

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ลงชุมชน เก็บข้อมูล สัมภาษณ์ สอดส่องวัสดุเศษหินที่เกิดจากกระบวนการผลิตครกหิน
2. เก็บชิ้นเศษหินตัวอย่าง จัดกลุ่มลักษณะของเศษหิน รูปพรรณสัณฐาน ร่างแบบแนวทางผลิตภัณฑ์เบื้องต้น
3. ลงพื้นที่ชุมชนอีกครั้งเพื่อนำแบบร่างเบื้องต้น ลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ควรพัฒนา แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับช่างชาวบ้านในท้องถิ่น เพื่อนำมาขึ้นรูปตามแบบร่างเบื้องต้น เพื่อค้นหาความเป็นไปได้จากพื้นฐานของวัสดุ เครื่องมือและทักษะของช่างในชุมชน
4. ร่างออกแบบตราสัญลักษณ์ งานทางเลขคณิตสำหรับผลิตภัณฑ์ เพื่อนำแจ้งจดลิขสิทธิ์ในตราเครื่องหมายการค้า “ศิลาปา”
5. แบบจากการขึ้นรูปในขั้นต้น นำมาพัฒนาในช่วงถัดไป เพื่อคลี่คลาย เป็นกลุ่มลักษณะหรือแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจนยิ่ง และกำหนดขนาดส่วน มิติ ต่างๆ การออกแบบพัฒนาจนเป็นต้นแบบผลิตภัณฑ์ต่อไป โดยนำแบบที่ได้ นำสู่การผลิตขึ้นรูปตามกลุ่มลักษณะผลิตภัณฑ์

6. ต้นแบบผลิตภัณฑ์ต่างๆ นำมาพัฒนาออกแบบบรรจุภัณฑ์ ตามแนวทางแบบตามรูปพรรณ และภาพลักษณะผลิตภัณฑ์ ประกอบการพัฒนาออกแบบงานกราฟิกผลิตภัณฑ์ควบคู่กัน

7. การผลิตบรรจุภัณฑ์ต้นแบบ สำหรับผลิตภัณฑ์ต้นแบบทั้งหมด

8. ออกแบบผลิตภัณฑ์งานส่วน เลขณภัณฑ์ ประกอบบรรจุภัณฑ์ อาทิ ฉลาก ป้ายตรา หีบห่อ

9. เตรียมแผนงานนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ และงานบรรจุภัณฑ์ ประกอบแบบต่างๆ รวมถึงการเผยแพร่องค์ความรู้จากการพัฒนาออกแบบทั้งหมด จัดเตรียมส่วนงานประชาสัมพันธ์ประกอบนิทรรศการ

10. งานประเมินผล รายงานแบบวิจัยความพึงพอใจเบื้องต้น จากผลงานและนิทรรศการ รายงานภาคเอกสารผลการดำเนินงาน

แผนการดำเนินงาน

สำหรับแผนการดำเนินงานของโครงการฯ นั้นจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ตามลำดับดังนี้

ช่วงที่ 1 ส่วนของการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกสาร ข้อมูลแนวโน้มผลิตภัณฑ์ รวมถึงการสำรวจข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ และนอกพื้นที่

2) ศึกษาและวิเคราะห์เพื่อสรุปแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

3) การออกแบบผลิตภัณฑ์ (เชิงทดลอง)

4) การออกแบบผลิตภัณฑ์ขั้นสุดท้าย (Prototype) และการประเมินคุณภาพผลิตภัณฑ์

5) ปรับปรุงผลิตภัณฑ์

6) จดสิทธิบัตรออกแบบผลิตภัณฑ์

7) ผลิตชิ้นงานสำหรับประชาสัมพันธ์และเผยแพร่

ช่วงที่ 2 ส่วนของการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ฉลาก และตราสินค้า

1) ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะของผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ได้จากส่วนของการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อกำหนดโครงสร้างของบรรจุภัณฑ์ (Structure) รูปแบบของเลขณศิลป์บรรจุภัณฑ์ (Graphic Design) ฉลาก (Tag) และตราสินค้า (Trademark) ที่สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์และตำแหน่งทางการตลาด (Positioning)

2) ออกแบบโครงสร้างบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ต่างๆ

3) ออกแบบเลขณศิลป์บรรจุภัณฑ์ ฉลาก และตราสินค้า

4) จดลิขสิทธิ์ตราสินค้า

5) สร้างต้นแบบบรรจุภัณฑ์ (Prototype)

6) ผลิตบรรจุภัณฑ์ สำหรับประชาสัมพันธ์และเผยแพร่